

Гончаренко Е. П.,

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов для гуманітарних спеціальностей
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

СТОРИНКАМИ УКРАЇНСЬКОГО ДЖОЙСА (ПЕРЕКЛАД ТА АНАЛІЗ ПЕРШОГО ЕПІЗодУ РОМАНУ «УЛІСС»)

Анотація. У статті запропоновано стислий огляд перекладів творів Дж. Джойса, виконаний у різні часи українськими перекладачами. Йдеться також про «основи українського джойсознавства», що були закладені Д. Віконською. Представлено філологічний аналіз уривків з перекладу першого епізоду «Улісса» у викладі автора статті.

Ключові слова: художній переклад, світова культура, філологічний аналіз, перекладацькі знахідки, індивідуальний стиль, джойсознавство, епіфанія.

Постановка проблеми. Друге лютого 1922 року – день народження Дж. Джойса, і саме в день сорокаріччя митця за підтримки Сільвії Біч вийшло з друку повне видання роману «Улісс». Дев’яносто три роки поспіль роман захоплює, хвилює, спантеличує, викликає розмаїття відгуків – від схвальних до відверто різких та негативних: роман непристойний та брудний, він не вартий уваги. Але Дж. Джойс мав рацію, коли писав про своє «дитятко»: «Якщо «Улісса» не варто читати, то тоді не варто жити». Цю точку зору підтримує і дуаен джойсознавства Річард Еллман: «Я вважаю сюжет «Улісса» найбільш пристойним у світовій літературі» [1].

«Улісс» справедливо вважають «міцним горішком» [1, с. 629], роман нелегко читати, а щодо перекладу, то його надто складно і перекладати. Переклад «Улісса» будь-якою мовою – це виснажлива, кропітка, багаторічна праця. Після публікації роману перші переклади іншими мовами були виконані за участю автора твору, як, наприклад, французький. Згодом з’явилися переклади іншими мовами:

– німецький переклад (1927 р.);

– французький (1929 р.);

– чеський (1930 р.);

– японський (1932 р.);

– російський (1925 р. – уривки епізодів № I, VII, XII, XVII, XVIII у перекладі В. Житомирського в журналі «Новинки Запада»; 1935 р. – неповна версія, лише епізоди № I–VI у журналі «Интернациональная литература» (з 1955 р. «Иностранная литература»); 1936 р. – епізоди № VII–X).

На жаль, робота над російським перекладом припинилася через сталінські репресії, а потім – війну. Перші перекладачі роману: І. Романович, В. Сметанич (Стенич) та інші з перекладацького гуртка, яким керував І. Кашкін, або загинули в радянських таборах, або були розстріляні, і тільки через те, що вони перекладали «Гакслі, Лоуренса, Павнда і цього горезвісного Джойса, який, як було заявлено на Першому з’їзді радянських письменників, не допомагав будівництву Магнітогорська» [2, с. 12].

«Улісс» повертається до читацького загалу лише у середині 1980-х рр. XX ст. у вигляді блискучого перекладу, виконаного російськими перекладачами В. Хінкісом та завершеного його това-

ришем і співавтором С. Хоружим. Після кількох років паперової тузани, за участю читачів та видавництва, журнальна публікація перекладу знайшла свій прихисток на шпальтах «Иностранной литературы» у 1989 р. Публікації передувала вступна стаття Д.С. Лихачова та коментарі Є. Генієвої [3]. Але, на наш погляд, підвалини для відомого на сучасному етапі «Улісса» у викладі згаданих перекладачів все ж таки закладено працею І. Романовича, В. Стенича, С.Калішнікової, В. Топер, О. Холмської та ін.

Наразі перекладів роману «Улісс» мовами народів світу досить багато і серед них є переклади польською, корейською, малайямі тощо. Нам близька точка зору С. Хоружого, який вважає, що «Улісс» сьогодні – невід’ємна частина світової культури нашого століття» [4, с. 419].

Виклад основного матеріалу дослідження. Український читач отримав добру нагоду ознайомитися з творчістю талановитого ірландця ще наприкінці 20-х рр. XX ст. Вітчизняний митець та дослідник В. Габор зазначає: «У Західній Україні проза Джеймса Джойса вперше була надрукована на сторінках часописів «Вікна» у ч. 3 1928 р. та у ч. 6–7 «Дзвонів» 1933 р. Це були оповідання «Пансіон при родині» без зазначення перекладача та «Евелін» у перекладі І. Черкавського» [5, с. 7]. У той час зацікавлення творчістю ірландського письменника виявили М. Куліш, Ю. Яновський, В. Бобинський, М. Рудницький, М. Деркач, Д. Віконська та ін. Поява першого українського дослідження, «студії», як її називала сама авторка Д. Віконська, «Джеймс Джойс: Тайна його мистецького обличчя» 1934 р. у Львові значно сприяла поширенню інтересу до Джойсового «Улісса» серед українських літераторів, спонукала їх «вимогливіше ставитись до творчості» [5, с. 11], уможливила подальший розвиток української літератури, формувала витончений та вимогливий смак читацької аудиторії. «І хоча ми не можемо назвати цю працю науково-дослідницькою через те, що авторка лише «підносить» свої враження, що виникли в процесі прочитання Джойсового твору, але все ж таки ця праця є, безперечно, першою ластівкою, яка донесла до україномовного читача письменницькі здобутки» [6, с. 116–117]. У передмові до своєї праці Д. Віконська звертає увагу майбутніх читачів: «Ця студія писана спершу для себе. Була вона задумана на те, щоб утривалити враження, які виринули під час читання Джойсового твору та висказати деякі думки. До друку спонукало мене вже пізніше бажання ближче зазнайомити нашу літературну еліту з письменником, який займає виняткове місце між чільними представниками сучасної західноєвропейської літератури.

Оцінки фахових критиків необхідні. Пояснення осіб, близьких великому артистові, теж не заступні. Все ж цікаво, як зреагує на цей твір не критик, тільки людина стихійно зацікавлена літературою, яка не приступає до оцінки на підставі менш або більш теоретичних даних, а дозволяє творові безпосередньо та свobodно впливати на себе – d’ame a ame (від душі до душі).

Тим-то студія ця не дає ані бажання дати подрібного огляду Джойсової повісті в її пребагатій повноті, а підносить тільки те, що особисто мене зацікавило» [7, с. 3].

2013 р. у Львові вийшла друком книжка у викладі В. Габора, в якій пропонуються не тільки враження – «відчуття зачарування» автора у вигляді передмови, що передує вищезгаданій студії української дослідниці, але й найповніше видання оригінальних творів малих форм української мисткині [5]. В. Габор називає працю Д. Віконської «основами українського джойсознавства», підкреслюючи, що «вона вчить внутрішньої шляхетності й небайдужості до болючих філософських питань, спонукає пізнавати нові грані світової літератури й мистецтва. І, врешті, саме тому залишається актуальною для української літератури й українського суспільства» [5, с. 12].

На жаль, із середини 30-х рр. до початку 60-х рр. ХХ ст. українські перекладачі зазнали значних втрат через арешти, репресії, заслання. Доля ця не минула і М. Зерова, і Гр. Кочура, й також ціле гроно представників «розстріляного відродження». Ситуація дещо змінилася на початку 1960-х рр.: творчість Дж. Джойса привертає увагу українських митців. Гр. Кочур, видатний український перекладач, поет, історик і теоретик художнього перекладу, справжній Учитель багатьох сучасних перекладачів, писав про М. Лукаша, віддаючи належне його перекладам із М. де Сервантеса та Ф. Рабле: «Але вабила Лукаша і проза зовсім іншого типу: приглядався він до Джойсового «Улісса», бо навіть студіював «Поминки по Фіннеганові» [8, с. 583].

Український Джойс повернувся до вітчизняного читача лише через 30 років. Це були переклади кількох епізодів з роману «Улісс» та переклад «Портрету митця замолоду» (розділи I, II, IV, V) у викладі Я. Стельмаха [9]. У журналі «Всесвіт» 1966 р. українською мовою вперше було надруковано твори Джойса: уривки з «Улісса» та поезії зі збірки «Камерна музика». Це була неабияка сміливість для головного редактора журналу та редакційної колегії. У змісті журналу прізвищ авторів перекладу не зазначено, лише коротенький анонс: «Українською мовою твори Джойса – «метра» західного модернізму – друкуються вперше. Російською мовою уривки з «Улісса» друкувалися в журналі «Интернациональная литература» в 1935 і 1936 рр. Молоде покоління радянських читачів знає тільки ім'я Джойса, чуло, зокрема, про його техніку «потоків свідомості», але навіть не уявляє собі, в чому вона полягає. Ми друкуємо повністю четвертий, шостий, тринадцятий епізоди «Улісса» й уривок із вісімнадцятого епізоду, а також кілька віршів Джойса. Читач матиме змогу ознайомитись з цих уривків з технікою «внутрішніх монологів» (до яких, до речі, значно раніше за Джойса вдався Л. Толстой), а також із суб'єктивістським, часом мало зрозумілим, вкрай складним, зашифрованим стилем Джойса (особливо прикметним в останньому уривку). Робимо ми це з метою інформування нашого читача про джерела сучасного модернізму в буржуазному мистецтві Заходу» [10, с. 2–3]. Публікації перекладу передувала стаття В. Івашової, відомого літературознавця радянських часів, яка мала характерну для названого періоду заідеологізовану назву «Безвихідь Джеймса Джойса» [10, с. 104–113]. Хоча авторка статті визнає, що Джойс – «людина великого і незвичайного таланту», але водночас підкреслює, що «твори, написані ним, об'єктивно є запереченням будь-якого мистецтва» [10, с. 104]. В. Івашова зважує на вплив митця на творчість найвидатніших письменників Західної Європи і США як на початку ХХ ст., так і значно пізніше, і підкреслює: «Багато видів сучасного модерністського «новаторства» виникли як варіація або дальший розвиток «джойсизму» [10, с. 104]. Виклад зазначеної праці є традиційним для

радянської доби, коли модернізм вважався буржуазним мистецтвом, а його головні романи «Улісс» та «Поминки по Фіннегану» – «об'єктивно абсолютно безплідними» [10, с. 113]. Основна теза статті така: «сатира в романі спрямована на доказ деградації не буржуазного суспільства, а всього людства»; «Улісс» пройнятий утвердженням непереборної самотності людини»; «усі люди змальовуються як безнадійно відірвані одне від одного й ізольовані»; «Улісс» виявився одним із найпохмуріших, найпесимістичніших творів ХХ ст.»; «в «Уліссі» дістала найзавершений вияв та зневага до людини, та невіра в її сили та можливості, які є такі типові для всієї літератури декадансу» [10, с. 113]. Ми цитуємо відомого радянського літературознавця ХХ ст. з метою надання, так би мовити, повної картини часів та настроїв, що панували навіть і серед інтелектуального середовища. Ось чому публікація чотирьох перекладених епізодів з «Улісса» була своєрідним проривом, новим словом у справі перекладу Джойсових творів. Хто ж ті сміливці, котрі наважилися додати нове слово до «царини трансляторського мистецтва?!» [11, с. 1058]. Наприкінці перекладу маленькими літерами зазначено прізвища перекладачів: переклад О. Тереха, за редакцією Гр. Кочура [10, с. 141]. Поява українського перекладу «Улісса» – це подія, адже перекладати Джойса – справа нелегка і досить непроста. На наш погляд, у Джойса взагалі нічого простого та легкого немає. Текст потребує не лише ретельного прочитування, а й його розшифрування, декодування, занурення в епоху автора, уважне вивчення його біографічних витоків. Якось у М. Гаспарова запитали: «Коли Ви готуєтесь до перекладу нового автора, чи намагаєтесь Ви дізнатися про нього якомога більше?» Відповідь була такою: «Авжеж. Я повинен знати все» [12, с. 153].

Авторка представленої статті зробила свою спробу перекладу роману «Улісс». Насамперед йдеться про переклад першого епізоду роману. Задум виник ще в процесі докторського дослідження, і своїм завданням ми вважали не лише філологічний аналіз, але й філологічний синтез: усі тексти Джойса, що цитувалися в роботі з метою детального аналізу, перекладено авторкою – це не через недовіру до блискучого перекладу С. Хоружого та інших перекладацьких праць, а тому, що переклад – не менш активна, аніж аналіз, форма філологічного пізнання тексту (особливо такого складного, як джойсівський).

Мусимо визнати, що наша рецепція «Улісса» та Джойса до 2008 р. (на цей рік припадає участь авторки у роботі конференції в м. Дублін, присвяченій творчості Джойса) і після подорожі до Ірландії, відвідування міста, де народився та вчився письменник – це зовсім різні речі. І сприйняття дещо інше, і підхід до перекладу також інший. Без відчуття атмосфери, де минули найкращі роки життя митця, перекладати, на нашу думку, досить важко. Це – ніби бути у п'їтмі. Принаймні такі склалися враження. Адже переклад текстів автора, віддаленого у часі, потребує творчого підходу, фонових знань і, безперечно, вміння відтворити ті дії, які потрібно перекласти. І.Г. Гутова, відомий російський перекладач Е.Л. Войнич, Дж. Остен, Ш. Бронте, В. Фолкнера, В. Голдинга, Дж. Барнса, Дж. Херріота та інших письменників, вважала: «У художньому перекладі потрібно відштовхуватися не від словникового значення, а уявити, який предмет (ідея, поняття, властивість тощо) приховується за англійським словом, враховуючи час та місце дії. Тоді до слова glass, крім «склянки», можна підібрати синоніми «келик», «чарка», «фужер» та інші, і персонажі не питимуть віскі, при тому не сп'янівши» [12, с. 192].

На наш погляд, «у процесі відтворення словообразів з однієї мови в іншу, з однієї культури в іншу культуру зміни, безперечно, неминучі: щось втрачається, щось залишається, щось додається»

ся. Ідеальної, повноцінної відповідності досягти неможливо...» [13, с. 131]. Але наблизити перекладений текст до читача (підготовленого та непідготовленого також), зробити його сприйнятним і зрозумілим – головне завдання перекладача. У будь-якому тексті є «темні місця, до яких бажано надавати підрядковий переклад, у дев'яти із десяти випадків ви перекладете правильно» [12, с. 192]. «Темних місць» у Джойсовому «Уліссі» безліч. Майже у кожному рядку, у кожному слові Джойсових творів прихований певний зміст, який був відомий лише авторові. Джойс був майстром загадок та головоломок. Недарма він писав: «Я помістив таку кількість загадок і головоломок, що професори століттями сперечатимуться з приводу того, що я мав на увазі, і це єдиний спосіб забезпечити собі безсмертя» [1, с. 605].

Перекладу першого епізоду «Улісса» авторка статті присвятила близько двох років. У результаті маємо двадцять одну сторінку перекладеного тексту і близько ста коментарів до так званих «темних місць»: історичних, географічних, біографічних реалій. Вагому частину займають і коментарі до цитат з Біблії, Старого та Нового Завіту, релігійно-піднесеної лексики, іншомовних цитат (кельтські, латинські, італійські, французькі, грецькі вкраплення), а також коментарі до цитат з творів світових письменників та поетів. Роман «Улісс» – це вісімнадцять чітко структурованих епізодів. Кожний з них відповідає епізодом з «Одіссеї» Гомера. Місце дії в «Уліссі» – Дублін, події розгортаються протягом 24 годин, починаючи з ранку вівторка 16 червня 1904 р. Деякі події, змальовані в романі, відповідають справжнім епізодом та випадкам з життя Джойса, але більшість з них – не відповідає. Незважаючи на різноманітність стилю і вигадливе зображення, «Улісс» – надзвичайно натуралістичний роман. Багато справжніх вчинків і місцевих подій, які є в роботі – історичні посилання, газетні оголошення, опис навколишнього оточення, місць, предметів – все це було ретельно вибрано та опрацьовано Джойсом. Насправді митець прагнув представити таку картину Дубліна, коли раптом одного дня місто зникне з землі, його можна буде відновити за допомогою його книги. Ось як Джойс пояснював своєму італійському другові К. Лінаті свій задум роману: «Це епічна історія двох народів (Ізраїль–Ірландія) і водночас, це циклічність (оберт) людського тіла, так само як і невеличка історія одного дня (життя)... І це також свого роду енциклопедія. Мій намір полягає не тільки в тому, щоб відтворити міф – з точки зору нашого часу – але й також дозволити кожній події (кожній годині, кожному органу, кожному мистецтву бути взаємопов'язаними та зчепленими в соматичну схему цілого)...» [13, р. xvi].

Зупинімося на деяких прикладах перекладу епізоду першого, який має назву «Телемах». Місце дії – вежа Мартелло. Перший епізод починається зі сцени гоління одного з головних героїв роману Бака Маллігана. «*Stately, plump Buck Mulligan came from the stairhead, bearing a bowl of lather on which a mirror and a razor lay crossed. A yellow dressinggown, ungirdled, was sustained gently behind him by the mild morning air. He held the bowl aloft and intoned:*

– *Introibo ad altare Dei*» [14, с. 3] («Оглядний, величавий Бак Малліган з'явився з верхньої площадки сходів, у руках він тримав полумисок з мильною піною, на якому навхрест лежали люстерко та бритва. Халат жовтого кольору, ледь підперезаний, легенько розвіявся від ледь помітного подиху ранкового повітря. Він підняв чашу перед собою і проспівав:

– *І наближуся до віттаря Божого*»). Про що йдеться на початку епізоду? Бак Малліган розігрує пародію на католицьку месу: в минулому священики саме так починали месу. Buck у

перекладі з англійської – це 1) самець будь-якої тварини (самець оленя, антилопи, самець зайця, кролика); 2) відважна, смілива людина; 3) (застаріле значення) – чепурун, денді [15, с. 194]. Мовою сленгу, яку вживали до кінця XIX ст., це також чепурун, денді, ще раніше це слово мало такий зміст – молодий шибеник, бешкетник (таке значення наводить, з посиланням на Г. Філлінга, відомий лексиколог та лексикограф Е. Партрідж [16, с. 120]). На наш погляд, ці відповідності могли бути актуальними для таких надзвичайно літературних молодих людей, як Стівен і Малліган. Мейлахі Малліган (у перекладі з грецької Малахія – мій посланець, пророк зі Старого Завіту, який передбачив прихід Іллі (пророка Ізраїля)), «Buck» Малліган, шалений та невірний товариш-гнобитель Стівена, і всі їх стосунки «змальовані з натури». Малліган – це Олівер Джозеф Сент-Джон Гогарті (1878–1957 рр.), колишній студент-медик, у подальшому романіст і поет, високо шанований Уільямом Батлером Йтсом (17 з його віршів увійшли до Oxford Book of Modern Verse, 1936, яку упорядкував У.Б. Йтс). Судячи з відгуків біографів та мемуаристів, О.Д.С.-Д. Гогарті вважали людиною безстрашною, якій була притаманна чуйність, що відтворено і в «Уліссі»: це він з ризиком для життя тричі рятував потопаючих.

Стівен (другий головний персонаж) мешкає у вежі Мартелло разом зі своїм товаришем та гнобителем Малліганом і англійцем Гейнсом, представником країни-завойовника. (Загалом для методу Джойса характерно те, що персонажі роману усвідомлюють пов'язану з ними символіку). Так, Стівен – ім'я християнського першомученика, а його прізвище Дедал, пов'язане з античним міфом про митця Дедала.

У першому епізоді спостерігається мовна гра, пародія, пастіш, ведення словесних ігор на різномовному матеріалі. Ця різномовна гра у Джойса уводиться помірно і, головне, підкорена створенню образу персонажу, характеру, епізоду, характеру цілого. Наприклад, коли Малліган на початку роману цитує Гомера грецькою мовою «*Epi oinopa ponton*» (*over the winedark sea*) – «по винокольоровому морю» [14, с. 13], це додає яскравих барв до його образу. Його широка, але поверхова освіченість (цитата належить до хрестоматійних), зовнішня ефектність його «інтелектуальності», його гомінка балакучість, під якою приховано холодну бездушність (слова про смерть матері Стівена), стають особливо помітними поряд з високою поезією Гомера. З іншого боку, «винокольорове море» пов'язане з мотивом моря у цьому епізоді, з думками Стівена про море, про матір, про Ірландію. І нарешті, цією грецькою цитатою (особливо підкреслено через те, що її подано в оригіналі) заявлено про присутність Гомера у романі в цілому та впроваджується мотив подорожування Одісея-Телемаха. Зрозуміло, що введення Джойсом цитат, пародій, реалій потребує від перекладача вичерпного та розлогого коментаря. Коментований переклад є найкращим способом наближення перекладеного тексту до читача, у якому перекладач додає до оригінального тексту свої пояснення у вигляді приміток, підрядкового перекладу тощо.

На початку першого епізоду Стівен запитує Маллігана: «*How long is Haines going to stay in this tower?... He was raving all night about a black panther, Stephen said. Where is his guncase?*» («Чи надовго затримається Гейнс у цій вежі?... Всю ніч він марив про якусь чорну пантеру... Де його чохол для мисливської зброї?») [14, с. 4]. Історія з вежею Мартелло [Martello] (захисна споруда у вигляді округлої форми близько 40 футів у висоту з надто товстими стінами, встановлюється на узбережжі з метою захисту від нападу з моря. У 1803 р. низку таких веж було побудовано на узбережжі Англії та Ірландії у зв'язку з початком Наполеонівських

війн. Назва вежі походить від назви мису Мортелла [Mortella] на острові Корсика, де у 1794 р. англійцям удалося захопити одну з таких веж лише після тривалого і запеклого штурму [17, с. 482]. Вежа Мартелло розташована на узбережжі Дублінської затоки, наразі там розміщено музей Джеймса Джойса) з пострілами вночі дійсно мала місце, але з деякою різницею: насправді, це Гогарті орендував вежу і на якийсь час прихистив там Джойса, котрий не мав ані грошей, ані даху над головою. Приятелювання з Гогарті чергувалося з образами, доки в ніч на 14 вересня 1904 р. Тренчу (прототип англійця Гейнса у «Телемахії») не наснився жажливий сон про чорну пантеру. Услід за пострілами з револьвера сонного Тренча Гогарті схопив рушницю і вистрілив у полицку над головою Джойса. Джойс сприйняв це як образу з метою розриву. Він одразу залишив вежу й усю ніч шов пішки до Дубліна, і з того часу зарахував Гогарті до «тролей», «сил, які погрожують цілісності його особистості» [1, с. 175]. Таким чином, і сам конфлікт, і сприйняття його, «епіфанічне» узагальнення, при якому «ворог» перетворюється у розширене поняття, і від Стівена вимагається героїчне обстоювання власної індивідуальності – реальні переживання Джойса, що відтворені в образі Мейлахі (Малахії) Маллігана.

Бак Малліган називає свого молодшого товариша, Стівена, «Кінч». Гогарті прозвав його «Кінч» «у наслідування скреготу ножа, що ріже» – так згодом він сам пояснить зміст цього прізвиська Ш. О'Фаолейну [1, с. 131, 760]. Джойс також переніс це в «Улісс». Російською мовою «Kinch» влучно переклав С. Хоружий словом «Клінк»; хоча, на наш погляд, точніше було б – «Вжик» (що ми і відтворили в українському перекладі). На нашу думку, «Вжик» – звуконаслідування, у якому Джойс відчував дещо зневажливе: «іронічний комплімент», називає це Р. Еллманн [1, с. 131].

Так, Бак Малліган закидає Стівену, що на прохання матері стати на коліна, коли вона померла, він відмовився: «*You could have knelt down, damn it, Kinch, when your dying mother asked you, said Buck Mulligan*» («*Ти міг би стати навколішки, чорт забери, Вжик, коли твоя мати попросила тебе про це на смертнім одрі, – сказав Бак Малліган*») [14, с. 5]. Це автобіографічний факт з життя Джойса, який письменник відтворив у романі. Але С. Гілберт вважає, що драматизм епізоду з матір'ю «надто перебільшений»: С. Джойс, молодший брат митця, розповідав, що саме їх дядько наказав стати на коліна, і жоден з них йому не підкорився; мати Джойса в цей час була непритомною [18, с. 102].

Чергова сцена з молочницею також вимагає тлумачення не тільки з метою правильного перекладу і розуміння змісту, а й виявлення асоціативних ходів джойсівського художнього мислення. Судячи з відгуків спільних друзів, Гогарті провокував Джойса до пияцтва [14, с. 132–133]. С. Джойс пригадує, як одного разу, у відповідь на застілну пісню Джойса з закликком «випити кварту елю», Гогарті почав кепкувати з нього: «Елю! Тобі варто було б випити кварту молока» [19, с. 174–175]. Виникає питання: чи не з цієї «кварти молока» виникла сцена з молочницею в «Телемахії» з її особливим відчуттям якості і присмаку молока й епітетом до молочниці-Ірландії: «*Silk of the kine*» [14, с. 14]. «Шовк» (тобто «колір», «краща з краших») коров'ячої череди (постійний епітет до Ірландії, «шовкова корівка» у перекладі С. Хоружого). Наш переклад: «Краща з краших».

Джойс закінчує перший епізод «Телемах» словом-вироком в устах Стівена, яке стосується і Маллігана, й Англії, й Ірландії, словом, вагомість якого підкреслюється і статусом його кінцівки, і виділенням його у самостійний рядок-абзац:

«Usurper» (завойовник) [14, с. 23].

Висновки. Цей лаконічний огляд деяких перекладацьких знахідок не вичерпує усіх питань, які виникають у процесі роботи над перекладом роману «Улісс». З часом відношення до тексту змінюється – це цілком закономірно, але, на наш погляд, головна мета, якої повинен дотримуватися перекладач, полягає у такому: перекладач за жодних обставин не повинен загінувати, прикривати собою текст. У розмові про художній переклад Гр. Кочур зазначав: «Переклад – це нібито вікно у широкий світ, крізь те вікно ми дивимось на чужі краї, знайомимось з літературною та культурною працею сусідів, крізь те вікно вливаються до нас у мистецьке життя нові ідеї, нові мотиви, нові інтонації, нові смаки. Власне, з допомогою перекладу одна література проникає в іншу, розрошується і розкорінюється там, як у себе вдома, – процес той взаємний, а краще – взаємоплідний» [12, с. 1058].

Література:

1. Ellmann R. James Joyce. – Oxford, London, Glasgow : Oxford University Press, 1983. – 887 p.
2. Джойс Дж. Дублинцы / Дж. Джойс / сост. и предисл. Е.Ю. Гениевой ; коммент. Е.Ю. Гениевой и Ю.А. Рознатовской. – М. : Вагриус, 2007. – 400 с.
3. Джойс Дж. Улисс / пер. с англ. В. Хинкиса, С. Хоружего // Иностранная литература. – 1989. – № 1–12.
4. Хоружий С.С. Комментарии // Дж. Джойс. Улисс : в 3 т. – Т. 3. – М. : Знаменитая книга, 1994. – 605 с.
5. Габор В. Основи українського джойсознавства // Д. Віконська. Джеймс Джойс : Тайна його мистецького обличчя. Жінка в чорному : Етюди, поезії в прозі, нариси, діалоги / упоряд., літ. редакція, передм. і прим. В. Габора. – Львів : ЛА «Піраміда», 2013. – 76 с.+108 с.
6. Гончаренко Е. Життєва та творча «Одіссея» Джеймса Джойса : [монографія]. – Дніпропетровськ : Вид-во «Наука і освіта», 2010. – 207 с.
7. Віконська Д. Джеймс Джойс : Тайна його мистецького обличчя. – Львів, 1934. – 100 с.
8. Кочур Гр. Література та переклад : Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю : у 2 т. / упоряд. А. Кочур, М. Кочур ; передм. І. Дзюби, Р. Зорівчак. – Т. 1. – К. : Смолоскип, 2008. – С. 1–612.
9. Джойс Дж. Портрет митця замолоду : Розд. I, II, IV, V з роману / пер. з англ. Я. Стельмаха // Всесвіт. – 1975. – № 6.
10. Джойс Дж. Улісс. Уривки з роману. Поезії зі збірки «Камерна музика» // Всесвіт. – 1966. – № 5(95). – С. 113–141.
11. Кочур Гр. Література та переклад : Дослідження. Рецензії. Літературні портрети. Інтерв'ю : у 2 т. / упоряд. А. Кочур, М. Кочур ; передм. І. Дзюби, Р. Зорівчак. – Т. 2. – К. : Смолоскип, 2008. – С. 613–1167.
12. Калашникова Е. По-русски с любов'ю : Беседы с переводчиками. – М. : Новое лит. обозрение, 2008. – 608 с.
13. Гончаренко Е.П. Кілька слів про художній переклад // Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – 2014. – Вип. 10. – Т. 2. – С. 129–131.
14. Joyce J. Ulysses / J. Joyce ; ed. with an Introduction and Notes by J. Johnson. – Oxford, New York : Oxford University Press, 1993. – 980 p.
15. Большой англо-русский словарь / под общ. рук. проф. И.П. Гальперина. – М. : Русский язык, 1979. – 822 с.
16. Partridge E. A Dictionary of Historical Slang. – London : Penguin Books, 1972.
17. Энциклопедия читателя : Литературные, библейские, классические и исторические аллюзии, реминисценции, темы и сюжеты, мифологические и сказочные герои, литературные маски, персонажи и прототипы, реальне и вымышленные топонимы, краткие биографии и рекомендуемые библиографии / под ред. Ф.А. Еремеева. – Т. 3 : ЛМ–Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, ИД «Сократ», 2003. – 776 с.
18. Gilbert S. James Joyce's Ulysses. A Study by Stuart Gilbert. – New York : Vintage Books, 1959.
19. Joyce S. My Brother's Keeper. – New York, 1954.

Гончаренко Э. П. По страницам украинского Джойса (перевод и анализ первого эпизода романа «Улисс»)

Аннотация. В статье представлен краткий обзор переводов произведений Джойса на украинский язык. Также речь идёт об «основах украинского джойсоведения», заложенных Д. Виконской. Выделяется филологический анализ отрывков из перевода первого эпизода романа «Улисс», выполненного автором статьи.

Ключевые слова: художественный перевод, мировая культура, филологический анализ, переводческие находки, индивидуальный стиль, джойсоведение, эпифания.

Goncharenko E. By the pages of Ukrainian Joyce (translation and analysis of the first episode of «Ulysses»)

Summary. This paper aims to give a brief survey of Ukrainian translations of Joyce's works («The Portrait of the Artist as a Young Man», «Ulysses», etc). «The principles of Ukrainian Joyce Studies» which were laid by D. Vikonska are considered also. Philological analysis and translation of some extracts from the first episode of «Ulysses» is presented by the author of this paper.

Key words: artistic translation, world literature, philological analysis, translator's discoveries, individual style, Joyce Studies, epiphany.